

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XX, 1

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Januar 1973

dvajseto leto

GLAS Slovenske kulturne akcije stopa s temi stranmi v dvajseto leto. Z ustanovo, katere glasnik, poročevalec, znanik in obvestnik je, se pripravljajo na dvajsetletni jubilej njenega rojstva. V kulturnem razvoju posameznega naroda je dvajset let morda dokaj pomemben mejnik – v posebnem poslanstvu slovenskega zdmostva po drugi vojni in revoluciji, ki si je v petindvajsetih letih zakoličenja na neslovenskih kontinentih hoteno ustvarilo docela svojsko zdmostko kulturno dejavnost, pa je prav gotovo vse pozornosti vreden datum.

V PRIHODNIH mescih bo GLAS nadaljeval z dozdano tradicijo poročanja in obveščanja slovenske javnosti po vsem svetu o namenih, načrtih, delu in stvaritvah Slovenske kulturne akcije in njenih rednih, ustvarjalnih članov, raztresenih po vseh kontinentih: njeno propagandno in informativno glasilo je. V tem bo list zvest nalogi, ki mu jo določajo društvena pravila. Drugih nalog prevzemati ne more. Poročal bo o vsem, kar je poročanja vredno – bo, kot je bil, nekakšen barometer živosti in plodne dejavnosti Kulturne akcije na vseh področjih, kjer njeni redni člani – ustvarjalci delajo. Hkrati pa bo svojega bralca seznanjal tudi z občasnimi kulturnimi dogajanjem in kulturno pojavnostjo v slovenskem zamejskem prostoru, pa ne manj z vrednotami sodobne slovenske kulturne dozorelosti v matični Sloveniji. Skušal pa bo, kolikor mu pač skopo odmerjenih osem strani vsak mesec dovoli, zapisati tudi vse vredne, pomembne dogodke v svetovni kulturni ustvarjalnosti. Bralcu bo iz mesca v mesec predstavljal skromno sicer – niso nam na voljo ne številni sodelavci in poročevalci, še manj pa visoki gmotni zneski, ki so danes nujnost za bogatijo poročanja – a zato ne manj prizadevno, nekakšen mozaik svetovnega kulturnega dogajanja, v njem pa kot vidno rozeto slovensko kulturno prisotnost in v tej posebej delež ustvarjalcev pri Slovenski kulturni akciji, naj v zamejstvu, naj v zdmostu.

GLAS bo, kot je skušal biti do zdaj, tudi za naprej zadosti svetlo zrcalo misli in hotenja Slovenske kulturne akcije. V tem se bo zvesto držal širokega, vsem iskreno hotečim odprtega in jasnega namena ustanove in njene smeri, kot jo določajo prvi členi njenih pravil: "... je organizacija slovenskih zamejskih in zdmostskih kulturnih delavcev, ki žele z ustvarjalnim in posredovalnim delom pomagati pri ustvarjanju in širjenju kulturnih vrednot, posebno slovenskih. (čl. 1.) ... njeno poslanstvo je usmerjeno v ves slovenski, pa tudi ostali svet. (čl. 2.) ... idejni temelj organizacije je naravni etični zakon, potrjen in izpolnjen po krščanskem svetovnem nazoru (čl. 3.)"

List se ne bo spuščal na področja in v dogajanja, ki niso premet v pravilih nakazanih ciljev. Ta področja so sicer morda lahko tudi važna in poročanja vredna; a namenjena drugim listom in drugačnim glasnikom. V zavesti, da je GLAS na vsem sv. tu zunaj matične Slovenije edini zdmostki časopis, ki se ukvarja izključno s kulturnimi vprašanji in pojavi doma in v svetu, kar nam je prav gotovo lahko v ponos, te edinstvene svojskosti list pač ne more in noče zamenjati za poceni dnevno lokalne trenutnosti ali ozke zagorjanosti. Prav zato naš list ne bo vodil polemike z nimerom. Bo pa odprt, kot je bil do zdaj, vsakemu zdravemu, da, tudi drugačnemu mnenju o kulturnih, zares slovenskih, nestranskih vprašanjih; tudi ne bo, kot jih do zdaj ni, zavračal objav različnih pogledov na določene kulturne pojave in stvaritve: več – radi bomo objavili vsako pisanje, ki izraža morda običajnemu gledanju različno zrenje, a je napisano brez osebnjarske osti, brez prikritih namenov, stvarno, z iskreno željo – služiti bistrenju in jasnosti pojmov, ki slovensko kulturno ustvarjalnost neposredno zadevajo.

GLAS bo skušal v svojem dvajsetem letu, na pragu jubileja, navezati tesnejši stik z bralci. Skušal bo spoznati, kaj bralci o našem poročanju in pisanju menijo; kaj menijo o prizadevnosti in dejavnosti Slovenske kulturne akcije; kaj o stvaritvah njenih članov. Skušal bo po neposrednem, naj osebnem, naj pismenem stiku z njimi, upoštevati želje, napotke, potrebe. Naročniki in bralci GLASA imajo prvi in vso pravico, da uredništvu odkrito izrazijo svojoovoljo ali nevoljo nad pisanjem in poročanjem; a hkrati tudi nekakšno dolžnost, da s stvarnimi predlogi in napotki, morda tudi z neposrednim pismenim sodelom – zakaj ne? saj je pomanjkanje prizadevnih sodelavcev, dopisnikov, poročevalcev velika bolečina našega lista! – dejansko posežejo v rast in izrazitejšo barvitost lista. Le-ta prav zares ni namenjen nam, ki ga pišemo, sestavljamo, urejamo – namenjen je pred vsem in čez vse: slovenskemu bralcu. Teh pa je spričo potrošniške tehnizacije in brezglave dirke za večimeti in boljšeživeti kljub vsemu le še nekaj – tu, čez in okrog! Hvaležni bomo za vsako, naj še tako nasprotno mnenje, da bo le stvarno in z namenom listu koristiti povedano. Bralce v to sodelo pri listu vabimo, zanj jih prosimo! Vsaka pobuda, vsak predlog bo dragocen donesek k skupnemu prizadevanju: zavržen ne bo nobeden.

eugene jonesco,
francoski akademik

(odbrano iz naše luči, 1973, 1)

— obrni —

DOSEDANJE sodelavce prosimo, da nam ostanejo zvesti. Novim se priporočimo. K poročanju v list povabimo vse, ki jim je slovenstvo mar, ki jim ni vseeno, če zdomska kulturna ustvarjalnost živi, raste in se razcveta, ali pa bedno pogine, ker je zdomec, ki mu je bila namenjena, pač ni hotel sprejeti, čeprav bi to zmogel: v tem primeru bi zares težko še zagovarjali kulturnost svojega zdomstva.

ŠE prošnjo naročnikom: GLAS se vzdržuje edinole z nezadostno naročnino, z iskreno, radodarno, pa vendar le preskromno mecensko darovitostjo redkih Slovencev v Argentini in drugod po svetu, pa z veliko uvidevnostjo tiskarne, ki nam ga tiska in več kot enkrat potrpi z našim nenehnim dolgom, kljub stalnemu porastu stroškov, mesce in mesce. Prosimo naročnike: podprite nas, omogočite nam življenje

editorial

LA ACTITUD asumida por la mayoría de los miembros que componen la Academia Soviética de Ciencias —el más alto organismo intelectual de la nación— al negarse a aprobar el ingreso de varios candidatos, entre los que se contaban el ministro de educación y dos ideólogos militantes en la línea dura del partido Comunista, constituye un hecho sin precedentes. Amparados en el voto secreto, los opositores —evidente mayoría sobre el total de los 250 miembros de la corporación— rechazaron a los postulantes, algunos de los cuales contaban con el reconocido apoyo del partido oficial. En círculos allegados a la Academia se adujo que la negativa habríase fundado, en el caso del ministro de educación, en que el desempeño de las tareas inherente a su cargo le impediría, ciertamente, consagrarse a labores de investigación científica.

Para quienes siguen de cerca los hechos de la vida intelectual soviética este episodio de rebeldía constituye un dato corroborante del movimiento de las oposiciones —así se decía en tiempos de Mussolini, cuando Adriano Tilgher, Benedetto Croce y otros encabezaron sonados actos de disensión contra el régimen fascista— que ha venido expresándose desde los días en que Pasternak puso al desnudo, con su Doctor Živago, aspectos presentidos pero poco conocidos de la sociedad soviética. La condena del Kremlin, según se recordará, no se hizo esperar. Todas las furias del aparato opresor se desataron contra el escritor y poeta que se había atrevido a desafiar el cumplimiento de las pautas relativas a la "literatura realista" establecida por el comisario cultural. Fue silenciado en vida y su figura y su nombre calumniados e injuriados a coro,

in rast še naprej, ne le s hitrim in rednim plačevanjem naročnine, ki spričo bogate pisanosti, kot jo list razdaja, pač ni previsoka, marveč tudi s pridobivanjem novih naročnikov, z gmotno podporo mimo naročnine, s poiskanjem petičnih darovalcev za slovensko kulturno dejavnost med svojimi znanci in prijatelji, tudi med tujci! Ne le uredništvo, ne le Slovenska kulturna akcija — vsi slovenski zdomski kulturniki, ki nam je dan blagoslov ustvarjanja v svobodi vam bomo vedeli priznanje in hvalo.

Z BOŽJO pomočjo in z vedro zavestjo, da slovenstvu vsemu skromno, a z ljubeznijo dejanj služimo, stopimo vsi: Slovenska kulturna akcija in bralci GLASA, njeni prijatelji in zvesti sodrugi — v dvajseto leto naše ustvarjalne ihte, čez prag dvajsetletnega jubileja naše vredne ustanove.

nikolaj jeločnik, urednik

rebelión intelectual en la unión soviética

según los mejores estilos, para la grito del odio trazados por George Orwell en su famoso "1984".

Eso ocurría hace tres lustros, al día siguiente, por así decir, del discurso de Hruščov en el XX Congreso del partido Comunista, en el que hizo historia y condena de los crímenes de Stalin y anatematizó el "culto de la personalidad" como el instrumento que había hecho posible convertir impunemente en ídolo al personaje.

No han cambiado las cosas desde entonces; antes bien, diríase que se han agravado. Desde Pasternak, ayer, hasta Solženicin, hoy, las tablas de la persecución oficial rebosan de nombres famosos en las letras y en el arte, en la pintura y en la música, en la matemática y en la ciencia nuclear. Sometido a cautiverio, el pensamiento y la investigación han continuado expresándose en un nivel de ciencia de partido, reeditando en sus querellas con el estado los conflictos que tuvo en otro tiempo con la religión. No en vano Jules Monnerot ha calificado al comunismo de "religión secularizada". El voto negativo de la Academia de Ciencias Soviética es sin duda un hito significativo en la lucha de la inteligencia rusa en favor del libre examen. Es un voto que denuncia y también un alerta y una esperanza. Es la protesta de quienes desean expresar su propio juicio, pensar con su propia cabeza.

¿Qué destino aguarda a los opositores de hoy? Difícil resulta predecirlo, pero no sería exagerado aventurar —en presencia del sistema de internación de los desafectos en hospitales psiquiátricos— que ese acto de rebeldía provocará sanciones stalinianas.

"LA PRENSA", Buenos Aires

PRED IZIDOM JE REDNA KNJIGA Slovenske kulturne akcije za leto 1972

ivan dolenc moja rast

življenjepis

220 strani, 34 slik in 28 strani eseja
o pisatelju, delo urednika te knjige
dr. Tineta Debeljaka
opremil je knjigo arh. Jure Vombergar

Knjiga je izredno lep donesek k slovenski memoarski literaturi medvojnega in povojnega časa, kot taka dokumentirana in nad vse aktualna.

Prelat dr. Jakob Šolar (na desni) čestita Ivanu Dolencu ob 80-letnici

Prelat dr. JAKOB ŠOLAR ja zapisal o knjigi MOJA RAST:

„... sem začel kar od kraja in bral, bral, bral — dokler nisem prebral vsega... koder sem odprl, povsod me je potegnil vrtnec zanimanja... Epilog sem Ti pretipkal, kajti UMETNINA JE! ... po srcu napisan povedan, da bolje biti ne more... hvala Ti za to pisanje...“
(Iz pisma ravnatelju Dolencu, 2. maja 1961.)

VABIMO vse naročnike, prijatelje in naše poverjenike, da knjigo kupijo ali za njeno prodajo poskrbijo. Cena je dokaj nizka, ker so nam tisk precej podprli zdomski škofjeločani s svojim mecenskim darom ob 1000-letnici Škofje Loke in njene okolice, kjer se je rodil in umrl pisatelj Ivan Dolenc.

V karton vezan izvod stane 20 novih pesov; v platno vezan pa 26; zunaj Argentine pa 2.50 in 3 ameriške dolarje

france papež, nov svet

Imeti dom,
biti varen v noči,
živeti v najbolj oddaljenem,
a se ne spominjati, čutiti, ustvarjati
z vnetostjo za svobodo
in z ognjem;
stare zemlje so nove
brez strašnih razodetij preteklosti,
z velikim soncem jekla
kamna
in vere
in vsakdanjega mesa –
to je naš svet.
Trda stvarnost bivanja
z njimi, ki stremé po vsem
in ki hrepené po tem,
da bi prišli na rob gozda –
to je naš svet
in mi moramo govoriti o njem,
prikazati in razodeti,
navesti kje, kako in zakaj,
uro, dan in letni čas;
premisлити natančno
o vseh mistifikacijah,
pomladnih prevarah,
in se ne pridružiti katerikoli stranki,
ampak dati račun dejstev
in opravil,
hoteti govoriti
in ne vse s himero skaziti,
ne v domotožju tožiti:
stari svet je prešel,
ali dejati: o, tisti časi...
To je nov svet –
prerod za življenje,
živeti v najbolj oddaljenem.
Stare zemlje so nove,
preteklost bo spet oživela,
kjer bo res potrebna.
To je novo –
to ni majhen svet,
ampak nekaj kot
stvari,
kot sanje.

Ti verzi so slovenska prepesnitev FRANCETA PAPEŽA
uvodne španske pesmi NUEVO MUNDO, ki je na-
tisnjena v 4. zvezku lanskega Meddobja. Slovenil-
jih je avtor.

FRANCE GORŠE, SVETI. VEČER

letošnje mohorjevke

OB JUBILEJU so vse tri Mohorjeve družbe – celjska, ce-
lovška in goriška – pripravile svojim udom in slovenskim
bralcem tale knjižni dar:

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA

MOHORJEV KOLEDAR za l. 1973. Slikovno ga je opremil
akad. slikar Stahe Kregar.

JEZUSOV EVANGELIJ, ki ga je priredil prof. Rafko Vo-
deb, ima 400 strani in 150 barvnih fotografij.

Prof. France Vodnik, OD OBZORJA DO OBZORJA, eseji
za mlade ljudi.

Alojz Rebula, DIVI GOLOB. Najnovejši roman tržaškega
avtorja je letošnja večernica. Pisatelj je knjigo posvetil
dr. Jakobu Ukmarju, ki je pred kratkim umrl v Trstu. Ro-
man je izredno aktualno, sodobno delo, ki je takoj po izidu
vzbudil izredno pozornost. Izšel je v nakladi 62 000 izvodov.

1852 - 1972 = 120 LET MOHORJEVE DRUŽBE je knjiga,
ki podaja izredno pestro zgodovino te naše knjižne ustanove.
Kot dodatek je knjižni beri dodan tudi prikupen stenski
koledar, ki mu je dal obraz slikar Stane Kregar.

CELOVŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

KOLENDAR za leto 1973 ohranja tradicijo nekdanjih izdaj
in nudi bralcu vse, kar pričakuje, da bo v njem našel.

Karel Mauser, RAZDRTO GNEZDO (26. zvezek družinskih
večernic). Povest rednega člana Slovenske kulturne akcije,

knjige knjige knjige

ki je zdaj izšla v knjigi, govori o redovnicah-usmiljenkah,
ki so se ob novi ureditvi bolnišnic znašle pred bistvenimi
življenjskimi in poklicnimi vprašanji.

Alojz Bolhar, PEKLENSKI BOTER in druge slovenske
pravljice je zbirka najznačilnejših pravljic z vsega sloven-
skega prostora, tudi iz Beneške Slovenije.

Dr. E. Pertl – prof. M. Krašovic-Pertlova, NAŠE ŽIVLJE-
NJE. Priročnik za pouk in vzgojne napotke staršem in vzgo-
jiteljem, pa tudi mladini sami. (2. izdaja)

Milka Hartman, LIPOV CVET je pesniška zbirka te na-
še koroške pesnice, namenjena vsem ljubiteljem koroške
zemlje in njenih ljudi.

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

KOLENDAR za leto 1973, bogat in pester, je živa priča za-
mejskega dela, življenja in trpljenja. Izobraženec in pre-
prost človek bosta z užitkom listala po njem.

ZBORNİK O VALENTINU STANIČU, posvečen 200-letnici
rojstva narodnega buditelja na Goriškem. Zbornik prinaša
tudi J. Lovrenčiča in I. Preglja biografski povesti o Staniču.

Ljubka Šorli, IZBRANE PESMI. Zbirko je uredil in spre-
mo besedo o tej goriški pesnici je napisal Marijan Brecelj.

Marta Albrand, DOLGA NOČ ČAKANJA, roman iz časov
zadnje vojne na Holandskem.

dragi MED,

BLAGOSLOVLJENO tudi to leto – tebi in tvojim dragim. Po japonsko ti voščim, z rahlim priklonom in s smehljajem in napol mrmrajoč yorōshiku, po naše „in lepo prosim“, namreč „za naklonjenost tudi letos“, a te besede skoraj vsakdo požre med poklonom.

Ali si veselo praznoval božič – Dejstvo Učlovečenja Božje Besede? Moraš se ga veseliti, čeprav padajo med praznične luči svinčene sence naše brezdomske razdvojenosti. Moraš najti veselje na dnu srca: vse naše besede, posebno pa tiste, ki služijo lepoti, ki se zdi sinteza resničnega in dobrega, najdejo smisel v Božji Besedi, ki je ljubeznivo postala Človek Jezus, na določeni dan, ob določeni uri, med določenimi sekundami. In v določenem kraju na zemlji, ki je delec določenega ozvezdja, ki je delec določenih zvezdnih sistemov. Zdaj vemo, da tudi Bog govori. Zdaj vemo, da Bog govori stvariteljsko, odrešilno in poučevalno. Če bi ti in jaz bila le žival, bi tega nikdar ne mogla razumeti. Če bi ti in jaz bila le žival, bi nama bil svet besede vekomaj zaprt, neznan, nesluten; vsaka umljiva beseda vsebuje nadčutni element in je v tem podobna človeku – enačbi čutno – nadčutne enote, in človeku z veliko začetnico, Bogu človeku, čigar poslednja skrivnost je nadčutna osebnost Druge božje Osebe. Nadčutni element človeške besede omogoča tudi vsako ustvarjanje in vsako umetnost, ker omogoča svobodno kombinacijo čutnega materiala. Neskončni Triosebni Bog ima veselje nad človeško besedo – ali moreš ostati žalosten, dragi Med? Ali niso tvoje pozne ure, tvoji kratki spanci, boj s trmastim materialom, tvoje monotono tipkanje, posvečeni svobodno ustvarjeni besedi? Kako bi ne čutil ponosa, in s ponosom moči za nadaljevanje, ko pa je tvoje meddobje najbolj pravilno označeno z L T H – z Literaturo Tragičnih Herojev? Veš, kdo je Tragični Heroj? Človek, ki ga uničijo, a ga ne morejo premagati. Človek, ki ga zdrobijo s tanki, z bombami, ali pa s tajno policijsko surovostjo, a ga ne morejo premagati. Človek, ki mu z injekcijo ali pa z izolacijo pretrgajo in odvzamejo življenje, a ga ne morejo premagati. Tudi evangelijski spadajo k L T H, čeprav le do trenutka Vstajenja. In vsak nepremagani heroj se mora čutiti ob smrti najbolj blizu Bogu-človeku Jezusu (iz Nazareta, pod rimsko-cesarsko okupacijo), nepremaganemu herju vse človeške zgodovine.

Morda bi ti bil moral pisati že prej o L T H; oprosti! A šele po božiču najdem miru, da stvari razmislim. Po božiču je namreč pri nas na Japonskem neke vrste družabno premirje; vsak ima takorekoč pravico, da se posveti pospravljanju in čiščenju in okrašanju za Novo leto, ki je največji japonski praznik. Na vrata obesijo slamnato vrv z belimi pramenčki, pred hišo pa približno en meter visoke, prisekane bore. In vsako cestno svetilko obrišejo.

Ljudje, ki ustvarjajo L T H, so podobni mrtvi postojanki. Vedo, da od njih dejanj do zadnjega trenutka zavisi življenje in delo mnogih. Vedo tudi, ali pa bi morali vedeti, da je vse resnično in dobro zapisano v beležnico Božje Besede, za gradnjo Bodočega Sveta Človeka. Zato so, ali pa bi morali biti kritični. Na mrtvi postojanki je vsak sodelavec važen, ker jih je tako malo; a kritičnost delovanja poveča učinkovitost posameznika in cele skupine. Nekajkrat se je že bilo zgodilo v zgodovini bojev, da je bila mrtva postojanka spremenjena v odločilni most; okoliščine, od mrtve postojanke neodvisne, so k temu pripomogle, a so se pri tem oprle na kritično vrednost postojankinih pozicij in dejanj.

TVOJE pismo z značko XII, 3 že dolgo leži na moji mizi; iskrena hvala tebi in vsem, ki so ga pomagali pisati. Osemindeset strani dolgo pismo; le iz Afrike in Avstralije ni tokrat nobenih odlomkov. Poskusi jih najti še tam, osamljene bore za svobodno slovensko besedo, poskusi, podjetni Med!

V moji pesmi Smehljaj na rezilu na str. 163 se je stavec zmotil; vv. 5-7 je treba brati takole: „Kako naj se predstavi / gopse s sveženim nakitom / in v modrem kimono.“ Na str. 211 bi si želel drugače tiskan naslov; tako je velik, da se zdi, da velja za obe pesmi, ki pa nista v dejanski zvezi. Bolje je imeti naslove tiskane z enako velikimi in debelimi ali tankimi črkami, kadar gre za posamezne naslove, ne za cikel. Na tistem upam, dragi Med, da ti bo

mogoče kdaj tiskati barvane umetniške priloge naših slikarjev in kiparjev; barva spada bistveno v umetnost slike. Le svet psov, pravijo psihologi, je sestavljen po barvni lestvici od črne do bele, in najbrž zato, da se rešijo monotoni, imajo psi silno razvit voh. Kramolčevi pasteli kalvpijejo po barvah, a jih niti slutiti ne morem; pastel (brezi in luni je podoben röntgenski sliki človeških kosti „Jesenska krajina“ me spominja na japonsko obalo z ločjenim vtokom na obzorju in z morjem vmes. Novela Franka F. Bükviča Jetniški brivec mi ugaja, ker najde tudi med zavrženimi ljudmi in čisto na golem dnu življenja tu in tam nekaj dobrega in odrešujočega. Bükvičev naturalizem se v teku povesti prebije do vseh dimenzij človeškega sveta: ne le onih, ki obsegajo sebičnost, podlost in živalsko pozelehnje. Zdi se mi le, da bi Bükvič z nekoliko spremenjeno tehniko dosegel raven mojstrske novele; dogajanje, ki je filmsko živo predstavljeno, motijo nekoliko predolgi vložki spominjanja; v predzadnjem odstavku na strani 185 moti višek dogajanja stavek: „Langoš je izkušnjo odlično prestal.“ In zadnji odstavek na isti strani bi se lahko mirno in učinkovito končal s stavkom: „Metelka pa so (še naprej) obdržali v taborišču. Ni smel več briti.“ Te štiri (zadnje) besede dajo slutiti nadaljnjo Metelkovo tragiko in to v skladu z njegovim značajem, kakor ga je bila odkrila povest. – Leva Detela novelo Marijin mojster sem začel brati, po pravici rečeno z nekakšnim notranjim trepetom, da se bodo spet Detelovi darovi konkretno živga in napetega pripovedovanja pogreznili v pravljico modernega sveta. In so se. V pravljico Srednjega veka. Pisanje je tako mojstrsko, da sem med branjem zaživel srednjeveški svet inkvizicije, in sicer s stališča nedolžnih žrtev (npr. Orleansko devico, ki jo je škof Couchon prodal za denar Angležem). Zdi se mi tudi, da je ta biografska povest neke vrste prilika; toda prilika o čem? Najbrž se ne bo nobenemu bralcu posrečilo, da jo razvoza. A zakaj se Detela boji ostati v Srednjem veku s svojo povestjo? Kako mojstrsko bi lahko priklical v življenje ljudi in dogodke katerega koli veka! Če pa se motim in je Detela na sledi novemu načinu doživljanja modernega sveta, bi ga kljub temu prosil, da nam bralcem olajša prehod v pravljico in legendo. Kljub temu, da je Marijin mojster poln poezije, je vendar zgrajen kot proza; navsezadnje je tudi simbolična pesem vezana na zakone simbola, in še zmeraj očitajo (vsaj v Franciji) simbolistični poeziji, da so njeni pesniki vzeli ključ razumevanja s seboj v grob, in zato pesmi ni mogoče prav razumeti in zato tudi ne prav uživati. Ko to pišem, se vprašujem: Kdo je modra Marija? Kaj so modri Marijini pajčolani? Zakaj je, kot „slikar“ podoben zeleni vodi, ki pa (na koncu povesti) pluje „prek vodovja življenja“?

Kar mi pri Čuješevem pregledu združništva, kolikor se nanaša na znanstveno pisano besedo, posebno ugaja, je njegova naslovna omejitev na „nemško jezikovno področje“. Čuješ piše v Kanadi in ima gotovo pred očmi tudi druga jezikovna področja. Pri nas doma v predvojni Sloveniji je bilo mogoče česče zaslediti naslove o znanstvenem proučevanju tega ali onega predmeta, nakar je sledila skoraj izključno informacija z „nemškega jezikovnega področja“, včasih s francoskega, redkeje z angleškega ali drugojezičnega področja. Nekaj podobnega še danes opazamo pri Nemcih v krščanski nabožni literaturi, ki pozna skoraj izključno le dela nemško pišočin avtorjev; kakor da bi na področju nemškega pisanja vladala nekakšna avtarkija, podobna dogmatičnosti komunističnega sveta. Brezdomski slovenski znanstveniki se v tem smislu znajdejo na idealnem položaju čimbolj svobodnega dostopa in čim globljega vrednotenja vsečloveške kulture, in to v okviru prednosti in pomanjklivosti raznih narodnih kultur, slovenske ne izvzemši. Mimogredé: na Japonskem se je združništvo začelo razvijati nekako po prvi svetovni vojni; ali pod nemškim vplivom? Stanovsko združništvo je dobro organizirano, nestanovsko pa se trenutno bori za tovrstno zakonodajo. Eden izmed mojih jezuitskih so-misijonarjev na tokijski univ. se posveča nalogi, kako pridobiti japonske katoličane za denarno združništvo, da bi si tako lahko resnično med seboj pomagali brez zlorabe. V ta namen potuje po vsej Japonski nadaljujoč tradicijo in rod aktivistov. Čul sem, da so v svobodni, to je, Južni Koreji že izdelali zakonski osnutek za nestanovsko združništvo.

Na strani 192 sem se nasmehnil in milo mi je postalo ob **Kopušarjevem** stavku: „Filozofija... ni bila, kot se navadno govori, v službi teologije...“ Milo se mi je storilo, ker sem zaslučil drzno globino tega stavka in si zaželel dokazov zanjo; Kopušar ne sme misliti, da se lahko zlekne v naslonjač in nas pusti viseti nad sluteno globino. Tisti, ki nekoliko poznamo zgodovino filozofije, smo njegovega mnenja, a mnenje ni dovolj, kadar gre za to, da se ovrže „splošna govornica“. In to tem bolj, ker tudi sam pravi v istem eseju na str. 189, na koncu prvega odstavka: otrdela srednjeveška miselnost „je ločila tri vrhunske vire spoznanja: dogmo, avtoriteto in razum.“ In na str. 192, v 3. odst.: „sfere filozofije se (v srednjeveški družbi)... nenehno križajo s sferami teologije.“ Prav v tem odstavku ne razumem, v kakšnem smislu imenuje srednjeveško družbo „v nasprotju z moderno dinamično družbo“: „statično“, ko jo v isti sapi označuje kot „rastočo navzgor“? Ali ni vsaka rast dinamika? Sam pravi na str. 189, da ta skoraj tisočletna freska „kaže sijaj prenosa stare grške kulture v nov svet“ in na isti strani našteva nekaj drugih značilnosti, npr. viteštvo in križarstvo, vero in inkvizicijo in praznoverje; v vsem tem je dinamika gibanj, podvigov, nasprotij, spopadov. Ali ne kaže moderna dinamična družba pojavov rasnega fevdalizma Hitlerjeve Nemčije in policijsko-dogmatičnih struktur komunističnega fevdalizma? Kaj je torej tipično statično na srednjeveški družbi? Napeto pričakujem nadaljnjih Kopušarjevih esejev, ker prav zdaj odkrivajo tudi kontinuiteto med srednjim vekom in moderno dobo razni mednarodni znanstveni monografi. In: ali spada tudi 19. stoletje s svojimi togimi absolutizmi v moderno dinamično družbo? Kopušarjev esej povezuje več problemov, kot pa jih rešuje; lahko bi ostal pri svojih sijajnih analizah srednjeveških katedral v istem eseju; a se rajši obenem dotakne njihovega ozadja in življenja, ki jih je ustvarilo. V tem se mi zdi Kopušar raziskovalec neznanjih svetov; začel je potovanje, mora ga nadaljevati, če noče ostati le pustolovec; čeprav tudi pustolovci odkrivajo celine... Bodoči Kopušarjevi eseji bodo morali imeti enega o „klasični umetnosti“ (prim. str. 190, odst. 3 na sredi): ali je moogče govoriti o klasični umetnosti Srednjega in Novega veka?

Tehten **Slakov** esej o uporabi narodnih jezikov v znanstveni komunikaciji bi morali brati najprej vsi mladi slovenski zdomci, katerih besedni zaklad slovenščine ne dosega tisoč besed. Družina je (v normalnih razmerah) normalna tvorilna celica človeške družbe, ki je večja družbena skupnost kot družina (npr. šola in klub) ne more nadomestiti; prvine jezika posreduje družina prav v dobi, ko se človek osamosvaja od le-subjektivnega sveta in začne odkrivati objektivni svet; ta je za normalno razvitega človeka sinteza objektivnega in subjektivnega. Brez pravilno razvite subjektivnosti ni pravilne objektivnosti. In jezik je vez obeh plasti resničnosti. Slakov esej bi morali brati tudi „proletarski“ diktatorji v Ljubljani (vsaka komunistična državna tvorba je diktatura „proletariata“; prim. Leninove spise); naj še tako sanjajo in govorijo o integralnem slovenstvu, uresničiti ga ne morejo zaradi ideoloških pregrad; ideologija je srce komunizma. – Slakov esej bi morali razmnožiti s posebnim natisom in ga dati v roke vsem zdomskim slovenskim staršem, ki se zavedajo nezadostne stopnje lastne slovenščine, a ki zaradi tega ne skušajo s slovenskimi knjigami in revijami dvigniti svojo in svojih otrok raven, marveč vidijo v potujenju svojih otrok edino možen izhod v obljubljeni bodočnosti. Morda pa si slovenskih knjig in revij ne morejo kupiti, ker jim denarna sredstva ne zadoščajo? V tem primeru bi SKA morala imeti poseben fond,

ki bi omogočal ceneno dobavo slovenskih publikacij takšnim družinam. Morda pa resnično ubogih slovenskih zdomskih družin sploh ni. Morda pa bi se dalo pomagati še na ta način, da uvedejo vse naše zdomske revije poseben stolpec v slovenščini z naslovim vprašanjem: Kaj je lepa slovenščina? Kaj je pravilna slovenščina? Kako pravimo po slovensko (angleške, španske, nemške stavke)? 21. julija 1972 je v Reclinhausen-Ost umrl nemški prelat Theodor Tensindern, ki je kot kaplan ustanovil v župniji sv. Lamberta slovensko šolo, kjer je sam poučeval slovensko mladino porurskih rudarjev v slovenščini. Mislim, da mu bo Kristus na Dan Vesoljnega Obračuna Narodov dejal smehljaje (najbrž po slovensko): „Nisem imel dovolj besed za razumevanje sveta, pa si Mi sezidal šolo.“ Trinajstleten v Mariboru nisem slutil, da je prav tisto leto (1937) (kljub evangeliju po Hitlerju in Rosenbergu) zapisal gospod Theodor v odnotno spominsko knjigo: „Po krvi sem Nemec – po srcu Slovec.“ (Prim. Ave Maria okt. 1972, str. 317.)

V zvezi z esejem **A. Kukovice** – ki se pogumno bori za jasnost osnovnih pojmov „naroda“ in „samoodločbe narodov“ – naj prevedem stavke iz knjige *States and Nations* (Države in narodi), ki jo je pri Anchor Books v Garden City, New York, l. 1966 izdal Benjamin Akviz, profesor na Hebrejski univerzi v Jeruzalemu: „So pa tudi skupine, ki jih kljub vsem razlikam združuje eno samo stremenje po skupni bodočnosti; te skupine, in pravzaprav tudi vsi, ki prihajajo z njimi in stik, vidijo v tem stremenju svojo, iz različnih komponent sestavljeno narodnost.“ (Str. 143.) Tako, kot sem bil dejal v zvezi z esejem g. Čuješa, bi rad poudaril tudi tu, da nam g. Kukovica dolguje še nekaj smelih esejev, da se v njih dokončno spoprime s problemom pojma „naroda“, od katerega zavisi toliko pri presoji zunanje-političnih in notranjezdonskih kriz. V Kukovici imamo, upam, konstruktivnega misleca; vsak narod je lahko ponosen nanje, ker jih je tako malo in ker so njihove razčističene ideje prava luč v ekološki temi človeškega življenja. A biti konstruktiven mislec ni lahko, čeprav je čudovit ideal; ena glavnih ovir je najbrž lenoba človekovega razmišljanja. Dá, še nekaj nam bo moral gospod esejist razložiti: odnos med narodom oziroma narodnostno skupino in občo blaginjo – čigavo občo blaginjo? Držav, v čigar sklopu živi? Države, od katere se morda po pravici hoče odcepiti, od države torej, ki je svojo občo blaginjo mogla ustvariti le na podlagi vključitve določene narodne skupine v svoj sestav? Obči blagor starorimskega cesarstva je bistveno slonel na ustanovi suženjstva... Eno izmed načel britanske zunanje politike med obema svetovnima vojnima je bil „obči blagor“, a predvsem britanskih posesti. Moderni komunistični imperij se poslužuje enakega načela, da prepreči misli in sanje o vstaji proti „zmeraj bolj učinkoviti obči blaginji“. Kdor skuša razmisлити problem obče blaginje do konca, spotoma zadene v še en problem: o etični dopustljivosti vstaje oziroma revolucije. Zares, Slovenci potrebujemo krvavo-konstruktivnih mislecev. Svoboda zdomskih Slovencev bi morala vplivati biološko zdravo na nastajanje in pospeševanje takšnih mislecev. Lahko rečemo, da bodo misli konstruktivnih mislecev kot zvezde na nebu; mislim, da je to smisel podobnega svetopisemskega preroškega izreka. Francis J. Collingwood pravi, da je resnica sicer večna, a se mora človek do nje dokopati v teku časovne izkušnje.

Kladimir Kos.

P. S.: Zaradi izredne razsežnosti Kosovega razpravljanja-pisma bomo drugi del objavili prihodnjič. uredništvo

jubilejni občni zbor mohorjeve družbe

OB 120-letnici Mohorjeve družbe je bil v Ljubljani 22. novembra lani izredni občni zbor in proslava v počastitev pomembnega jubileja te najstarejše slovenske kulturne ustanove. Vodil ga je sedanji predsednik družbe, mariborski pomožni škof dr. Vekoslav Grmič, udeležila pa sta se ga tudi ljubljanski metropolit nadškof dr. Jožef Pogačnik in mariborski škof dr. Maksimilijan Držičnik, ki je na zboru tudi spregovoril. V imenu slovenskih pisateljev je družbi čestital pesnik in esejist France Vodnik. Jubilejno poročilo celjske Mohorjeve družbe, ki ga je podal tajnik prof. Otmar Črnilogar, ugotavlja, da ima družba štiri knjižnice:

znanstveno, mladinsko, družinsko in leposlovno, vsako z lastnim urednikom. V okviru družbe izhajata tudi reviji *Znamenje* in *Mladika*: število njunih naročnikov se je v zadnjem času dvignilo. Število udov Mohorjeve družbe je od 1971 do 1972 naraslo od 52 000 na 62 000. Zato so tudi mohorjevke za leto 1973 izšle v nakladi od 63 000 do 66 000 izvodov.

Svoj jubilej je celjska Mohorjeva slavila v veliki predavalnici ljubljanskega Alojzijevejšča, zavod, kjer je sedež teloške fakultete. Lani je Alojzijevejšče slavilo svojo 80-letnico.

stodvajset let mohorjeve družbe

V MARČNI REVOLUCIJI so sveži pomladni vetrovi narodne zavesti in svobode zajeli široke ljudske množice – bil je zgodovinsko prelomni čas, v katerem so se kljub kratkemu razdobju obljubljenе pomladi ustanavljale po Slovenskem čitalnice, kulturno prosvetna in literarna društva; rodoljubi so se zavedli velike in odgovorne naloge organizirati, usmerjati in oblikovati Slovence iz ljudstva v narod. Vedeli so, da je eno najmočnejših orodij tega oblikovanja knjiga in tiskana beseda. To je bil tudi čas, ko so se po slovenskem svetu ustanavljale „matice“, katerih namen in smisel je bil, izdajanje znanstvenih del in knjig z višjim literarnim merilom. „Matice“ naj bi kot kraljice čebel združevale kulturne ustvarjalce in ljudstvo. V tem prebujenjskem duhu se je na Slovenskem pred stodvajsetimi leti rodila MOHORJEVA DRUŽBA, katere namen je bil, kot stoji v oklicu v Slovenski čbeli, 1. septembra 1851: „Skerbeti, da se keršanski in pobožni duh, zavolj kterega slavjanski narod povsod in že odnekadaj slovi, obvarje in poterdi... da se ljudem, ki se bodo u šolah mnogo lepih reči naučili in potem taj radi brali, dobre in koristne bukve v roke dajo... da mi svojo književnost in svoj jezik olepšamo in obogatimo.“ Se pravi, že v začetku je bilo jasno določeno poleg versko utilitarne tudi tisto najčistejše, prešernovsko pojmovanje nalog slovenske knjige.

Pravzaprav je v tem prebujenjskem duhu že Slomšek leta 1838 pridigal v Blatogradu na Koroškem o dolžnosti spoštovanja svojega jezika; v njem je bila vedno živa misel na društvo za izdajanje knjig. Prošnjo za ustanovitev nekakega „matici“ podobnega literarnega društva je vložil leta 1845 na Ilirski guberniji, a je bila odbita. Leta 1851 – bil je že škof – je začutil, da so razmere ugodnejše; za svoj načrt je pridobil naprednega duhovnika in energičnega ljubitelja slovenstva Andreja Einspielerja, ter celovškega profesorja Antona Janežiča – ta je objavil v takratnem osrednjem listu mladostnega slovenskega slovstvenega ustvarjanja Slovenski čbeli oklic za ustanovitev Društva sv. Mohorja. Janežič se v oklicu ni izjavil za „matico“, ampak za društvo-bratovščino, ki bi izdajalo literaturo za ljudstvo. Stroški izdajanja knjig bi se krili z letno članarino. Vendar pa je to društvo bolj životarilo kot živel – članarina je bila previsoka, – dokler se ni leta 1860 preosnovalo v Družbo sv. Mohorja. Šele ta se je uspešno razvijala in kmalu dosegla velik razmah. Omenim, da je bila Slovenska matica, naša najstarejša založnica leposlovnih in znanstvenih del, ustanovljena leta 1864: torej je Mohorjeva družba najstarejša slovenska kulturna ustanova. Kulturno zgodovinski pomen te založniške družbe je neločljivo povezan s slovenskim narodnim prebujenjem; njen namen je bil izobraževanje in osveščanje najširših ljudskih množic. Einspieler toplo priporoča Mohorjevo družbo, ki „prostemu kmetu slovenske knjige v roke daje“. Te knjige so bile močan branik pred vdiranjem tuje besede in tujih knjig na slovensko ozemlje. Tudi ni bilo brez pomena, da so Koledarji prinašali seznam vseh za knjige vnetih naročnikov; s tem je bila potrjevana iz leta v leto njihova narodnostna in kulturna zavednost.

Lahko rečemo, da se je z Družbo sv. Mohorja pri nas uveljavilo pojmovanje, naj bo smoter knjige v narodu. Družba je zaorala sicer v polje ljudske prosvete, nabožno didaktično ubrane, ki pa se je hitro razširila tudi v literarne in znanstvene posege. Kot pravi Levstik v Popotovanju iz Litije do Čateža: „Ne sme se oponašati, da Slovenec brati ne zna in noče in kadar kaj v roko prime, nikoli ne vpraša po drugačnih knjigah, kakor po samo pobožnih. To ni tako!“ Mohorjeva družba je leta 1868 začela izdajati Erjavčeve „Domače in tuje živali v podobah“, delo, ki je bilo po svoji literarno umetniški obliki pripovedovanja dostopno širšim slojem, čeprav je po strokovni zasnovi in izčrpnosti dvignjeno na znanstveno raven. Ta izdaja je bila pomembna za razširjenje in dvig družbe; ljudje so s splošnim zanimanjem brali doživete Erjavčeve opise živalskega sveta.

Mohorjevke so bile desetletja skoraj edino branje po deželi, a niso učile ljudi samo molitve in gospodarstva; poleg pesmaric, življenja svetnikov in svetopisemskih zgodb in poleg knjig o poljedelstvu, živinoreji in čebelarstvu, poleg domačih in običnih zgodovin – spomnimo se na danes že redko izdajo Grudnove Zgodovine slovenskega naroda – je Mohorjeva družba izdajala zbirko Cvetje iz domačih in tujih

logov v zunanji opremi mojstra Jožeta Plečnika; poleg izbranih del Cerkvenih očetov smo imeli Znanstveno knjižnico. Posebej je treba omeniti pripravljanje nove, monumentalne izdaje obče zgodovine, od katere so bili uresničeni Sovretovi Stari Grki, ki so danes knjižna redkost. Spomnimo se tudi zbranih in izbranih del Fr. S. Finžgarja, Frana Detele, Franca Ks. Meška ter Ivana Preglja.

Težko si je predstavljati in prav oceniti, s kakšno ljubeznijo so jemali ob večerih naši ljudje povesti Slovenskih večernic. Tu je izšla npr. Miklova Zala, poljudna povest iz časov turških napadov, ki je bila desetletja ena najbolj priljubljenih beril na Slovenskem. Pred drugo vojno, ko sem prebiral večernice, kot so jih prebiral mnogi rodovi slovenske mladine, se spominjam še teh naslovov: Bevk, Stražni ognji; Detela, Hudi časi, Vest in zakon; Pregelj, Peter Pavel Glavar, Umreti nočejo; Velikonja, Višarska polena; tudi tiste štiri stiške povesti o Belih menihih ne bi smele iti v pozabo.

V prvih desetletjih se je Družba sv. Mohorja s svojo poverjeniško organizacijo povzpela do edinstvenega razvoja in razširjenosti. V Dunajskih pismih piše Stritar leta 1895: „Med vsemi narodnimi ustanovami, kar jih imamo, zdi se mi Družba sv. Mohorja posebno imenitna in koristna, da, potrebna. – Od leta 1852, ko je bila ustanovljena, do današnjega dne, ko šteje čez sedemdeset tisoč udov, je razposlala pet milijonov sto devetdeset tisoč pet sto in dvaindevetdeset knjig med ljudstvo. Ker nas je Slovencev kak poldrugi milijon, tedaj je dobila vsaka družina, če štejemo povprečno po pet udov na eno družino, samo od te družbe do sedaj sedemnajst knjig. Skoraj vsaka družina pri nas ima torej svojo malo knjižnico. Knjige teh knjižnic pa ne leže leto in dan zaprašene in s pajčevino preprežene v kakem kotu pod streho. Pridno se prebirajo, sosebno v nedeljo popoldne in pa v dolgih zimskih večerih. Slovenec namreč ima dve dobri lastnosti, zato me ne skrbi njegova bodočnost, namreč, da pridno dela in rad bere.“

Leta 1897 je dosegla družba rekordno število 71 540 članov; do svoje stoletnice je izdala približno 30 milijonov izvodov knjig in brošur. Celjska veja družbe je po podatkih Knjige '71 natisnila v zadnjih dveh desetletjih skoraj 10 milijonov knjig.

Zgodovina Družbe sv. Mohorja je zgodovina slovenske knjige v njenem najširšem in najbolj intimnem stiku s slovenskim ljudstvom; to je zgodovina ljubezni do naroda, vzgajanja v duhu sprostivne, svobode in dela. V stodvajsetletnem življenju družbe pa se zrcali tudi naša politična zgodovina; družba je preživela najtežja obdobja narodovega boja za svojo čast, za slovenstvo in obstanek. Med prvo svetovno vojno se je morala umakniti iz Celovca, nekdanjega slovenskega kulturnega središča, kjer je bila ustanovljena, v barake na Prevaljah (1919), odondod pa se je leta 1927 naselila v Celju. Po drugi svetovni vojni se je družba razcepila v celjsko, celovško in goriško: ponovno se je ustanovila v Celovcu, odkoder je pred petindvajsetimi leti odšla; goriška veja pa iz Gorice širi slovensko knjižno mohorjevsko bogatijo med zamejskimi Slovenci na Primorskem, v Julijski Benečiji, na Goriškem in v Istri.

Sedanji celjski upravnik in odgovorni urednik družbe Rado Bordon piše (intervju v Knjigi '71, št. 10): „Zasluga, da smo Slovenci dobili Mohorjevo družbo, gre Antonu Martinu Slomšku, tej poleg Prešerna najmočnejši osebnosti, kar jih je v prvi polovici 19. stoletja rodila slovenska mati.“ Ob jubileju Mohorjeve družbe pa vstaja spomin na druge njene zaslužne moze: ustanovitelja Andrej Einspieler in Anton Janežič, ki je bil v prvih letih tajnik družbe in urednik njenih knjižnih izdaj; profesor Apih, dolgoletni blagajnik; dr. Valentin Podgorc, pred vojno duša družbe v Celju, po vojni ustanovitelj družbe v Celovcu; Franc Sal. Finžgar, urednik knjižnih izdaj; prelat dr. Jakob Šolar, urednik zbirke Cvetje iz domačih in tujih logov.

Stodvajsetletni obstoj Mohorjeve družbe nam kaže življenjsko žilavost in voljo do dela; dokazuje, da je slovenskemu človeku knjiga potrebna in da je knjiga izraz duhovne moči, ki narod osvešča in ga vodi preko vseh viharjih postaj zgodovine.

30. JUNIJA LETOS bo poteklo tisoč let, kar se škofjeloško ozemlje prvič omenja v darilni listini, s katero je bil nemški cesar Oto II. poklonil freisinški škofiji celotno Selško dolino in del Sorškega polja med Soro in potokom žabnico od izvira pri Sv. Joštu do izliva v Soro pri Lipici. S tem dnem je loško ozemlje stopilo v pisano zgodovino.

To ozemlje je bilo tedaj že rahlo naseljeno vsaj od neolitika, mlajše kamene dobe, kot pričajo izkopanine iz zadnjega časa (Drulovka, Lubniška jama; ta spada med doslej najvišje ležeča najdišča iz te dobe v Jugoslaviji). Iz mlajše bronaste in železne dobe so najdbe na Štalici v Selški dolini in v Godeških dobravah; iz rimske pa pred vsem v Žabnici, Škofji Loki, celo v Javorjih in v Davči. Proti „barbarcem“ so bile utrjene postojanke v Selški in Poljanski dolini.

V 6. stoletju so začeli prihajati v te kraje Slovenci, ki so se pečali s poljedelstvom in živinorejo ter so predvsem krčili gozdove. Po propadu slovenske samostojnosti se je tudi to ozemlje vedno bolj vključevalo v germanski zahod; a uvrščanje teh ljudi v podložništvo so zadržali boji z Obri. Ko pa so bili 955. Obri premagani, je naše ozemlje vnovič zapadlo nemškemu vplivu, ki je poleg tudi to uvedlo nemški red – fevdalizem. Na ta način je loško ozemlje prišlo konec junija 973. leta v posest škofije Freisingen, ki je imela svoj sedež na Bavarskem blizu Münchna.

Imenovanje Loke v omenjeni darilni listini iz leta 973 ne pomeni, da se je tedaj ustanovila, temveč da je bilo tam staroslovensko naselje s tem imenom že prej, le da zapisano ni bilo. Še istega leta je cesar Oto II. poklonil freisinškemu škofu še več sveta: del Poljanske doline vzhodno od Volavščice oz. Hotavljiščice in Žirovskega vrha, pa tudi še več Sorškega polja do Gosteškega potoka in Jepce, onstran ceste pa tudi Praše in Jamo. Nekaj let pozneje (1002.) pa se je to ozemlje razširilo še na Bitnje s Stražiščem ter besniški svet med Lipnico in Savo, čez Savo samo pa naselje Okroglo. Leta 1030 pa je freisinški škof zagospodoval tudi nad žirovskim območjem. To je obseg loškega škofovskega gospodstva, ki si je za svoje središče postavilo oskrbnikov grad ob sotočju obeh Sor. (Zadnja leta so odkrili ostanke prvotnega gradu na Kranceljnu.) Ob tem gradu se je začelo razvijati mesto pri škofljih v Loki, ime, ki je dalo današnjo Škofjo Loko.

V teh vladarjevih darilnih listinah – dve iz l. 973 in ena iz l. 989 – je zapisanih še nekaj najstarejših slovenskih krajevnih imen, ki so še danes ohranjena. In sicer imena štirih naselbin: Lonka (Stara Loka), Susane (Sušani, prebivalci Suhe), Sabniza (Žabnica), Zelsah (Selce). V njih so zastopane tudi reke in potoki: Zourica (Sorica), Sabniza (Žabnica), Goztehe (Gosteški potok), Cotalba (Hotavljiščica), Streoubrod (prehod čez Soro nad Ladjo). Gozdovi:

Zourska Dobrauna (Dobrava na Sorškem polju), Primet (Praše in Jama), planina Boczana (Pečana pod Ratitovcem), gora Lubnic (Lubnik).

To so najstarejša slovenska imena na tem ozemlju, stara čez tisoč let, a prav tisoč let že zapisana in dokumentirana v zgodovinskih listinah.

Tisoč let stari dokument škofjeloškega slovenstva, kljub temu da je bilo odslej last nemških fevdalnih gospodov. Ti so v poznejših stoletjih kolonizirali to ozemlje z novimi tujerodnimi nemškimi kolonisti, ki so Selško dolino in Sorško polje močno germanizirali. Toda slovenski živelj v tem kraju je bil tako zasidran in močan, da je to vseljeno nemstvo absorbiral in ga poslovenil do popolnosti, ter so danes priče te nemške kolonizacije samo še imena naselij Davče, Bitnje, Crngrob, Virloh, Zauern, Virmaše itd., in pa stara imena loških priimkov: Deisinger, Hafner, Hartmann, Kobler, Zihel in drugi.

Škofjeločani se pripravljajo, da z vso slovesnostjo proslavijo vstop Loke in njenega gospodstva v zgodovino. Načrt rasti in razširitve mesta je načrtan tako, da ne moti pogleda na staro Škofjo Loko, ki je edinstven. Mesto samo prenavljajo tudi na zunan: pobarvali bodo nanovo vse hiše na Glavnem in Spodnjem trgu v zgodovinskih barvah, ki so dale mestu ime Pisana Loka. Kjer je mogoče, dobivajo stare stavbe „stare fasade“, oboke in ločne prizidke; javna razsvetljava bo osvetljena s srednjeveškimi svetilkami „laternami“ in izveski, vse novo v mestnem jedru se zida v slogu srednjeveškega mesta, pa seveda v moderni obliki. Obnovljene bodo vse arheološke posebnosti, tako novo odkrite freske na Homanovi hiši. Grade se hoteli, ki bodo mogli sprejeti na tisoče gostov, ki jih pričakujejo za to jubilejno leto. Tako se „polepšava tisočletna starka“, kot pišejo listi. Za glavno proslavo junija 1973 bo izšla tudi znanstveno pisana Zgodovina škofjeloškega gospodstva, ki jo je pripravil loški zgodovinar prof. dr. Pavel Blaznik in iz katere je nekaj odlomkov že izšlo v kranjskem lokalnem listu Glas Gorenjske.

Kako bodo poudarili kulturni pomen škofjeloškega okraja, pa se še nič ne govori in ne piše. Ločani bi sicer želeli, da bi se javno vprizoril kolikor mogoče natančno najvažnejši zgodovinski kulturni dokument – Škofjeloška procesija, pa se dosedanjim upraviteljem mesta to upira, kvečjemu da bodo morda pristali na recitacijsko predvajanje kje v zaprtem prostoru. O kulturnem pomenu te igre, kakor o donesku škofjeloškega okraja k splošni slovenski kulturi bomo verjetno še pisali zlasti po izidu Blaznikove knjige. Za danes samo poročamo o početku slovenske naselitve v tem okolju ter o pripravah za proslavo te lokalno važne tisočletnice.

TINE DEBELJAK

Tudi ZDOMSKI LOČANI z vsega ozemlja nekdanjega loškega gospodstva se žele pridružiti slavu tisočletnice v domovini. Svojo navezanost na rodni loški dom hočejo potrditi z odločitvijo: z **mecenskim darom** podpreti natis življenjepisa zadnjega škofjeloškega državnega poslanca pred drugo vojno, pokojnega ravnatelja prof. **IVANA DOLENCA**, Jamnikovega iz Sopotnice, ki bo kot knjiga z naslovom **MOJA RAST** v kratkem izšel v založbi Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu kot njena 84. publikacija.

S to pomembno knjigo, ki je edinstven dokument mišljenja in prepričanja, zaradi katerega smo tudi Ločani v zdomstvu, naj bi IVAN DOLENEC predstavljaj naš zdomski loški glas ob tisočletnici našega rojstnega mesta in našega okraja.

Ločane v zdomstvu vabimo in prosimo, da prispevajo svoj delež k temu mecenskemu daru. Vse denarne pošiljke na naslov: Valentin Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

PODPORNA ČLANARINA IN MECENSKI DAROVI

PODPORNA ČLANARINA za leto 1973 je:

v Argentini 200 novih pesov, drugod pa 25 dolarjev letno (plačljiva tudi v obrokih)

MECEN Slovenske kulturne akcije bo,

kdor posebej daruje vsoto vsaj 1000 pesov ali 100 dolarjev.

Mnogo jih je med ljubitelji in odjemalci slovenskih kulturnih vrednot, ki so delo in plod **zdomskega ustvarjalca**; želeli bi biti podporni člani Slovenske

kulturne akcije, celo njeni mecen, pa ji gmotno pri vsej pripravljenosti vendar ne morejo pomagati.

Toliko bolj potrebno je, da vsi, ki želé in zmorejó, s svojo podporo in darovi bistveno omogočijo rast, obstoj in delo Slovenske kulturne akcije!

Tem se posebej priporočimo: kulturna zgodovina bo pričala, da so odlično podprli slovenskega ustvarjalca v zdomstvu in s svojim darom omogočili živost slovenske kulturne prisotnosti –

v svobodnem svetu!

slovenija, kam?

v lanskim decembrskim številki je odlični slovenski mesečnik NAŠA LUČ, ki „za Slovence na tujem“ izhaja v Celovcu in je znan po točnosti svojih informacij o Sloveniji, kot uvodnik objavlja razmišljanje z gornjim naslovom, ki ga v vednost in razmislek vsem našim bralcem v celoti ponatiskujemo. — uredništvo g l a s a

LETO gre h kraju. Ko bi radi potegnili črto in zaznamovali točko, do katere je Slovenija v svojem razvoju prišla, smo se znašli sredi vretja, ki v domovini kipi in katerega vire in izid je težko pokazati. Ob nekaj ugotovitvah je kljub vsemu možno vsaj bežno zaslutiti igro v ozadju.

ZACELO se je pred enim letom. Beograjska centrala je vrgla hrvaško partijsko vodstvo. Temu so sledile čistke na Hrvaškem, ki še niso končane. Razlog? Hrvaški „nacionalizem“ in „separatizem“.

Deset mesecev zatem je zletelo srbsko partijsko vodstvo. Sledile so čistke v Srbiji. Razlog? „Liberalizem“, „revizionizem“, „protirevolucija“.

En mesec kasneje se je igra ponovila v Sloveniji. Razlog? „Ljubimkanje z Zahodom“.

To so koraki beograjske centrale in njena razlaga teh korakov.

Kaj se v resnici odigrava za kulisami?

ZNOTRAJ Jugoslavije je mogoče odkriti dvoje dogajanj, katerima odgovarja zunaj nje tudi dvoje.

Doma narašča na eni strani gospodarska kriza, na drugi pa se množe poskusi delnega odprtja oken v zatohlem enopartijskem prostoru. To oboje se še med seboj pogojuje: delavci začenjajo ob skrčenih plačah in ob odkrivanju tovarišev-milijonarjev spoznavati resnico o vrednosti marksističnega gospodarskega sistema in si želijo več nemarksizma; več kontrole in kritike tistih na vrhu s strani ljudskih množic bi pa tudi v gospodarstvo prineslo več reda.

Zlasti drugo smer razvoja v Jugoslaviji — večjo demokrati-

zacijo — je opazovala Moskva z zaskrbljenostjo. A na zadušitev te smeri bi mogla vplivati le s pomočjo pri ozdravljenju prve smeri, gospodarstva. Ob tem spoznanju je ponudila Moskva Jugoslaviji visoko posojilo, toda po načelu daj-dam, to je, za ceno privitja administrativnega vijaka.

IN sedaj se v Jugoslaviji dogaja, kar se dogaja. „Reformistični“ komunistični veljaki morajo leteti, časopisna podjetja se čistijo, za mnoga, zlasti študentska glasila ni več denarnih virov, partija doživlja prepih, učiteljski kadri morajo skozi gostejše marksistično rešeto, po šolah se marksizem vsiljuje v močnejših zalogajih, Cerkve so ponovno obdolžene klerikalizma, skratka: partija spet jemlje krepko vajeti v svoje roke.

TUJI opazovalci gledajo na ta razvoj osuplo: torej v enopartijskem sistemu le ni možen razvoj v demokracijo?

Največji optimisti med njimi menijo, da je sedanji razvoj le še manj slab, kot bi bil sovjetski vojaški poseg po receptu čehoslovaške. Vendar se tudi ti zaskrbljeno sprašujejo, kdaj se bodo pokazali na obzorju prvi znaki demokracije v deželi, kjer so se čez noč zavrtela kolesa za leta nazaj.

ENO je jasno: demokracija je tako celoten pojem, da je možno le dvoje: ali je ali je pa ni. Demokracija po koščkih je v konkretnem življenju nemogoča. Če ji odpreš vrata v neki prostor, hoče še v druge. Če se hoče enopartijski sistem obdržati pri življenju, mora demokraciji spet vrata zapreti. To seveda stori takoj in brez kakršnih koli očitkov vesti.

Naša luč. Celovec, december 1972, leto 21, št. 10

VABILO K NAROČBI NAŠIH PUBLIKACIJ ZA LETO 1973

VSE dosedanje naročnike publikacij Slovenske kulturne akcije v a b i m o k naročbi letnika 1973. V kratkem boste prejeli še 4. zvezek lanskega 12. letnika MEDDOBJA: z njegovim izidom bo lanska knjižna napoved Slovenske kulturne akcije izpolnjena.

Skoraj istočasno z Meddobjem bo izšla tudi knjiga spominov ravnatelja Ivana Dolenca MOJA RAST, ki sicer ni bila vključena v naročnino za lanski knjižni letnik, a boste naši naročniki zaradi izrednega pomena njene dokumentarnosti in verne podobe slovenskih predvojnih, medvojnih in povojnih let prav gotovo z zanimanjem segli po njej.

NAŠE PUBLIKACIJE ZA LETO 1973 SO TELE:

XX. letnik mesečnika GLAS SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE (12 števil, 8 strani vsaka)

XIII. letnik splošnokulturne revije MEDDOBJE (4 zvezki po 80 strani in 4 strani umetniške priloge v vsakem)

K vsemu moremo letos vključiti v naročnino tudi leposlovno knjigo:

Frank Bükvič, LJUDJE IZ OLŠNICE, prekmurske novele. Knjiga bo izšla sredi leta.

NAROČNINA ZA PUBLIKACIJE V LETU 1973:

GLAS, MEDDOBJE in LJUDJE IZ OLŠNICE —

Argentina: 170 novih pesov

Druge dežele: 16 ameriških dolarjev ali njim odgovarjajoči znesek drugih valut

NAROČNINA SAMO:

GLAS 40 novih pesov — 4 dolarje

MEDDOBJE: 100 novih pesov — 10 dolarjev

LJUDJE IZ OLŠNICE: 40 novih pesov — 4 dl.

(pri knjigi je mišljen v platno vezan izvod)

Naročnike v Argentini opozarjamo, da je naročnina v pesih nekoliko višja zaradi znojnega padanja argentinske valute.

Ob tej priložnosti prosimo tudi vse naročnike lanskega letnika, ki svojih obveznosti do založbe še niste mogli izpolniti, da nam zaostanek skoraj nakažete. Zares vam bomo hvaležni.

VSA NAROČILA IN PLAČILA NA NASLOV:

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA,

Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires

Denarna nakazila pa vselej na ime blagajnika Ladislav Lenček CM — na isti naslov.